

Asia:

Isyyslain uudistaminen ja sateenkaariperheet

Sateenkaariperheet ry:n lisälausunto isyyslain uudistamisesta OM:n työryhmälle

Tämä lausunto täydentää lausuntoa, jonka annoimme isyyslakia koskevasta arviomuistiosta 23.9.2011.

Kun pohditaan sateenkaariperheiden tilannetta isyyslain näkökulmasta, tulee kaikkien ratkaisujen perustua eri perheissä elävien lasten keskinäiseen yhdenvertaisuuteen. Uudistettavan isyyslain tulee turvata kaikkien lasten vanhemmuuden vahvistaminen yhtä tehokkaasti, nopeasti ja samoilla prosesseilla.

Lainsäädäntökehys:

Sateenkaariperheiden tarpeiden huomioiminen isyyslain uudistamisessa vaatii isyyslakiin tehtävien uudistusten lisäksi muutoksia hedelmöityshoitolakiin. Muutostarpeet riippuvat niistä ehdotuksista, joita tehdään sateenkaariperheiden asemasta isyyslaissa/vanhemmuuslaissa. Tällä hetkellä rekisteröitykään puoliso ei voi esimerkiksi antaa suostumustaan puolisonsa hoidoille, kun taas heteroavopareilla suostumuksen antaminen on isyyden vahvistamisen edellytys.

Isyyslain uudistaminen tapahtuu todennäköisesti yhtä aikaa avioliittolain uudistumisen kanssa. Tällä hetkellä ei voida varmasti arvioida, astuuko ns. tasa-arvoinen avioliittolaki voimaan ennen vai jälkeen isyyslain uudistuksen. Avioliittolain uudistuminen lähitulevaisuudessa on kuitenkin välttämätöntä huomioida työryhmän esityksessä isyyslain uudistamiseksi. Todennäköistä on, että samaa sukupuolta olevien parisuhteet määrittellään lähitulevaisuudessa avioliittolainsäädännön kautta. Jos tasa-arvoinen avioliittolaki ei astu voimaan ennen uutta isyyslakia / vanhemmuuslakia, avioparien ja rekisteröityjen parien asema on syytä rinnastaa toisiinsa.

Esityksemme:

1. Samaa sukupuolta olevien parien perheiden kohdalla yhdenvertainen kohtelu edellyttää, että jos vanhemmuusolettamaa sovelletaan eri sukupuolta oleviin pareihin, jotka ovat virallistaneet suhteensa, sitä täytyy soveltaa myös samaa sukupuolta oleviin pareihin, jotka ovat virallistaneet suhteensa. Tässä Norjan ratkaisu toimii esimerkkinä.
2. Samoin, jos eri sukupuolta oleva pari voi saada vanhemmuuden vahvistetuksi tunnustamis-menettelyllä (esim. neuvolassa), saman täytyy olla mahdollista samaa sukupuolta olevalle parille. Tässä kysymyksessä voidaan erottaa kaksi tilannetta:
 - 2.1. Hedelmöityshoitoklinikalla luovutetuilla siittiösoluilla alkunsa saanut lapsi. On epäyhdenvertaista kohtelua avoparien välillä, että avoparin sosiaalinen isä voidaan vahvistaa lapsen juridiseksi isäksi hedelmöityshoidoille annetun suostumuksen perusteella, mutta avoparin sosiaalista äitiä ei voida samalla perusteella vahvistaa

puolisonsa synnyttämän lapsen vanhemmaksi. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin otti tällaiseen tilanteeseen selvän kannan äskettäisessä sateenkaariperhettä koskevassa tapauksessa (X et al vs. Itävalta, 19010/07).

Ruotsissa on säädetty vanhemmuuden vahvistaminen tunnustamalla mahdolliseksi hedelmöityshoitojen yhteydessä samaa sukupuolta olevalle parille. Ruotsissa samaa sukupuolta olevien pariin mahdollisuudet vanhemmuuden vahvistamiseen isyyslain puitteissa rajautuvat tähän yhteen erikoistilanteeseen, eikä Ruotsin malli sen takia vastaa perheiden yhdenvertaisen kohtelun periaatetta. Siten Ruotsin malli ei ole riittävä esikuva Suomen isyyslaille/vanhemmuuslaille.

Jos Suomeen säädetään laki, joka hedelmöityshoidoille annetun suostumuksen perusteella vahvistaisi synnyttäjän naispuolison vanhemmuuden (joko avo- tai avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa), pitää nykyistä hedelmöityshoitolakia muuttaa niin, että naisparin osapuoli voi antaa hoidolle suostumuksen. Tällä hetkellä naisparin kohdalla suostumus tarvitaan vain raskaaksi tulevalta itseltään.

2.2. Kaikki muut tilanteet, joissa samaa sukupuolta oleva avopari haluaisi vahvistaa lapsen vanhemmuuden tunnustamisen prosessin kautta, esimerkiksi silloin kun naisparin lapsi on saanut alkunsa ns koti-inseminaatiolla, lahjoitetuilla sukusoluilla. Jos isyyslaissa määritellään, että eri sukupuolta olevilla avopareilla on mahdollisuus vahvistaa ei-synnyttäneen vanhemman juridinen vanhemmuus tunnustamisen prosessin kautta esimerkiksi neuvolassa, tämä mahdollisuus on annettava myös eri sukupuolta oleville pareille. Jos juridisen vanhemman asemaan on useampia halukkaita kuin yksi, biologinen vanhemmuus tutkittaisiin vastaavasti kuin heteroavopariin tilanteessa,. Muissa tapauksissa voidaan katsoa lapsen edun toteutuvan parhaalla mahdollisella tavalla, kun löytyy kaksi juridisen vanhemman vastuisiin ja velvollisuuksiin suostuvaa vanhempaa, joten tunnustamiselle ei ole esteitä.

3. Lapset, joilla on useampia kuin kaksi vanhempaa, tarvitsevat juridista turvaa kaikille vanhemmuussuhteilleen. Vanhemmuuslaissa tämä huomioitaisiin parhaiten siten, että jos lapsen kaikki vanhemmat ovat keskenään yksimielisiä asiasta, lapselle voitaisiin vahvistaa useampi kuin kaksi juridista vanhempaa. Tämä voisi tapahtua vanhemmuusolettaman ja/tai tunnustamisen kautta. Esimerkiksi lapsi voisi saada kaksi vanhempaa vanhemmuusolettaman kautta ja tämän lisäksi kolmannen vanhemman tunnustamisen kautta. (Useamman vanhemman juridinen vanhemmuus voitaisiin lisäksi tietyissä tapauksissa toteuttaa adoptiolain kautta, jos perheen sisäisessä adoptiossa ei kenenkään tarvitsisi luopua vanhemmuudesta.)

3.1. Vähintään olisi varmistettava, että useamman vanhemman perheet voivat mahdollisimman joustavasti vahvistaa niiden (kahden) vanhemman juridisen vanhemmuuden, joiden katsovat itse olevan lapsen edun kannalta tärkeintä. Suomen nykyinen hedelmöityshoitolaki mahdollistaa tällaisen harkinnan niissä tilanteissa, joissa hoidettavana on itsellinen nainen (joita lain mukaan naisparin osapuoletkin ovat). Tällöin sukusolut luovuttanut mies voidaan vahvistaa syntyvän lapsen isäksi, jos kaikki osapuolet ovat tästä yhtä mieltä. Tämä mahdollistaa useamman vanhemman perheille harkinnan sen suhteen, ketkä lapsen tosiasiallisista vanhemmista vahvistetaan lapsen juridisiksi vanhemmiksi. Tällä hetkellä tämä on mahdollistettu muille perhemuodoille, mutta ei

(hetero)aviopareille. Tulevaisuudessa tämä mahdollisuus pitää olla tarjolla myös eri ja samaa sukupuolta oleville aviopareille. Asia vaatii hedelmöityshoitolaian pientä muutosta, mutta liittyy suoraan isyyslaissa säädeltäviin asioihin, eikä muutosta ole perusteltua tehdä erikseen. Sateenkaariperheiden lasten edun huomioiminen isyyslain uudistuksessa vaatii joka tapauksessa pieniä muutoksia hedelmöityshoitolaikiin.

4. Transsukupuolisten henkilöiden vanhemmuuden vahvistaminen on välttämätöntä huomioida isyyslain uudistamisessa erityisesti, koska on tiedossa, että translakia todennäköisesti uudistetaan tulevaisuudessa. Vaikka nykyinen translaki vaatii ihmisoikeussopimusten vastaisesti hedelmättömyyttä, käytännössä on useastakin syystä johtuen mahdollista, että lapsi syntyy transnaisen siittiöistä sen jälkeen, kun biologisen isän juridinen sukupuoli on korjattu naiseksi. Näitä tilanteita on Suomessa säännöllisesti. Samoin on mahdollista, nykyisestä translaista riippumatta, että juridinen mies synnyttää.
 - 4.1. Uuden isyyslain / vanhemmuuslain on mahdollistettava transnaiselle biologisen isyytensä tunnustaminen. Tällä hetkellä transnainen saattaa joutua adoptoimaan (perheen sisäinen adoptio) oman biologisen lapsensa.
 - 4.2. Uuden isyyslain / vanhemmuuslain on kyettävä tavalla tai toisella tunnistamaan biologisen lapsensa synnyttäneen transmiehen juridinen vanhemmuus. Ei saa olla vaaraa, että lapsen suhde synnyttäjäänsä ja muuhun perheeseen jää vahvistamatta. Muun muassa tästä syystä isyyslaissa/vanhemmuuslaissa tulisi määritellä myös äitiys ja synnyttäjän asema vanhempana riippumatta sukupuolestaan.
 - 4.3. Koska juridisen vanhemmuuden seuraamukset ovat täysin identtisiä riippumatta siitä, onko lapsen juridinen vanhempi mies vai nainen, olisi yksinkertaisempaa lainsäädäntöä, että vanhemmuuden kategorioita olisi lainsäädännössä vain yksi, juridinen vanhemmuus. Transsukupuolisen vanhemman tiedot esimerkiksi väestötietojärjestelmässä olisivat tällöin yksinkertaisemmin määriteltävissä. Samalla pienenisi tietosuojaloukkausten riski.
5. Miesparit ja yksittäiset homo-, bi- ja trans-miehet toimivat Suomessa vanhempina erilaisissa uusperheissä ja perheissä, joissa alun alkaenkin on useampia kuin kaksi vanhempaa. Siksi miesparien ja yksittäisten hbt-miesten kannalta toimiva vanhemmuuslaki olisi sellainen laki, joka kykenee tunnustamaan useamman kuin kahden juridisen vanhemman merkityksen lapselle. Miesparin molempien osapuolten vanhemmuus voitaisiin todeta vanhemmuusolettaman tai tunnustamisen kautta tietynlaisissa sijaissynnytyjärjestelyissä. Sijaissynnytyks on tällä hetkellä Suomessa kielletty.

Muut lausunnossamme 23.9.2011 esittämämme parannusesitykset esimerkiksi isyyslain nimeen ja muihin laissa käytettäviin termeihin liittyen ovat edelleen relevantteja.

Lisätietoja antaa:

Juha Jämsä
toiminnanjohtaja

Sateenkaariperheet ry
juha.jamsa@sateenkaariperheet.fi
044 997 1956

